

UDK: 303.71:347.72.037:368.032.1:368.029:368.17:591.543: 502.58(73)

Mr Slobodan N. Ilijić,

član Predsedništva Udruženja pravnika Srbije

PRIKAZ SAVETOVANJA

PRAVO OSIGURANJA NA DVADESET OSMOM SUSRETU KOPAONIČKE ŠKOLE PRIRODNOG PRAVA

Dvadeset osmi susret Kopaoničke škole prirodnog prava održan je decembra 2015. godine na Kopaoniku. Opšta tema susreta glasila je *Pravo i autonomija ličnosti*. Na tu temu podneto je oko 300 referata, ali je organizator publikovao njih 198, od domaćih i stranih autora, koji su bili razvrstani po sekcijama u četiri toma časopisa za pravnu teoriju i praksu *Pravni život* čiji je izdavač Udruženje pravnika Srbije. Posle pogleda na osnovni referat, ovim prikazom obuhvaćeni su referati u kojima su neposredno tretirane teme iz prava osiguranja, kao i referati s problematikom iz drugih grana prava, ali blisko povezanom s nekim od poslova u domaćoj osiguravajućoj praksi i teoriji prava osiguranja.

1. Osnovni referat, na oko 100 strana, na temu *Prirodno pravo i autonomija ličnosti* podneo je akademik i osnivač Kopaoničke škole prof. dr Slobodan Perović. Iz ugla prava osiguranja, u osnovnom referatu mogu da se uoče dva pristupa. Težište prvog pristupa je na brojnim društvenim i pravnim područjima života u kojima je delotvoran pravni pojam autonomije ličnosti. Drugi pristup odnosi se samo na Prednacrta građanskog zakonika Republike Srbije (radni tekst od 29. maja 2015. pripremljen za javnu raspravu s alternativnim predlozima).

1.1. U prvom pristupu temi osnovnog referata za pravo osiguranja mogu da budu interesantne neke pravne definicije. Jedna od njih jeste

definicija pravnog pojma javnog poretka u ugovornom pravu. Ona je glasila: „Javni poredak je određen kao skup principa na kojima je zasnovano postojanje i trajanje jedne pravno organizovane zajednice i koji se ispoljavaju preko određenih društvenih normi (pravnih i moralnih) koje stranke u svojim odnosima moraju poštovati“. Druga interesantna definicija za pravo osiguranja odnosi se na pojam dostojanstva u okviru prava na dostojanstvo ličnosti. Taj pojam je određen na sledeći način: „Dostojanstvo je neprikosnoveni i neotuđiva sveobuhvatna ustanova ljudskih vrlina ustaljenih u jednom organizovanom socijalitetu, i kao apsolutna svrha ljudskosti zaštićeno je pravnim i moralnim imperativima pozitivnog i prirodnog prava“.

1.2. Drugi pristup temi osnovnog referata započeo je ukazivanjem na one momente s godišnjih susreta Kopaoničke škole prirodnog prava na kojim je u dužem vremenskom rasponu sazrevala inicijativa za predlog državi da se pristupi izradi Građanskog zakonika Srbije. Na osnovu inicijalnih predloga, mišljenja i sugestija sa susreta pravnika te škole (od 1994, od 2002. i od 2005, od kada se ovi susreti nalaze pod pokroviteljstvom Uneska), prof. dr Slobodan Perović podneo je Vladi RS predlog za obrazovanje Komisije za izradu Građanskog zakonika Srbije, s obrazloženjem i listom kompetentnih članova te komisije. Vlada RS je prihvatila taj predlog donoseći Odluku o formiranju Komisije za izradu Građanskog zakonika Republike Srbije („Službeni glasnik RS“, br. 104/2006, 110/2006 i 85/2009). U osnovnom referatu posebno je naglašeno da je Srbija, kao samostalna država, donela svoj prvi građanski zakonik još 1844. godine i da je on bio na snazi punih sto godina, tj. do 1946. Tada je, usled dejstva „revolucionarne svesti“, taj zakonik stavljen van snage, zajedno sa svim zakonima i drugim propisima donetim pre 6. aprila 1941. Ukazano je da je od 1946. godine do danas posebnim zakonima regulisan veliki deo materije budućeg Građanskog zakonika Srbije, a naročito odredbama Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine, ali i da se u životu Srbije osećao nedostatak građanske kodifikacije šire od Zakona o obligacionim odnosima.

2. Već u prvom tomu zbornika, konkretno u sekciji *pravo na zdravlje*, a zatim i u sekciji *pravo na sport*, organizator je rasporedio tri referata, u kojima su neposredno obrađivane teme iz prava osiguranja.

2.1. U okviru referata iz sekcije *pravo na zdravlje* Katica Tomić, advokat iz Beča, prikazala je sažeto stanje državnog zdravstvenog osiguranja u Austriji, s posebnim osvrtom na pitanja odgovornosti zdravstvenih radnika za štetu od medicinskih grešaka i s tim u vezi na dobrovoljno zdravstveno osiguranje. Referat je bio naslovljen kao *Austrijski model regulisanja odgovornosti za štetu zbog medicinskih grešaka*. Pored prikaza državnog zdravstvenog osiguranja, autorka je razmatrala problematiku dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja

od odgovornosti, stepen obuhvata i obim pokriva, a založila se i za dalji razvoj osiguranja od profesionalne odgovornosti zdravstvenih radnika. Takav postupak obrazložen je činjenicom da je dobrovoljno zdravstveno osiguranje u Austriji vrlo rasprostranjeno.

2.2. U sekciji *pravo na zdravlje* prof. dr Nevena Petrušić, s Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu, obradila je temu *Zakonski okvir zaštite od genetske diskriminacije u američkom pravnom sistemu*. U referatu je najpre objašnjen osnovni pojam iz naslova. U tom pogledu izneto je da se, s pravnog stanovišta, genetska diskriminacija određuje kao neopravdano pravljenje razlika ili nejednako postupanje prema licu ili grupi lica, koje se zasniva na nekom njihovom stvarnom ili pretpostavljenom ličnom svojstvu kao što su rasa, boja kože, nacionalnost ili etničko poreklo, pol, seksualna orijentacija, genetske osobenosti, zdravstveno stanje, invaliditet ili bilo koje lično svojstvo. Izlaganje je bilo zasnovano na posebnom američkom federalnom zakonu iz 2008. godine, kojim se zabranjuje diskriminacija na osnovu genetskih podataka u oblasti zdravstvenog osiguranja i zapošljavanja. Istaknuto je da taj zakon, s jedne strane, ne zabranjuje da osiguravač utvrdi premijske stope za određenog pojedinca na osnovu manifestacija bolesti ili poremećaja koji su se kod tog pojedinca javljali. S druge strane, osiguravaču je, naglašava se u referatu, dozvoljeno da poveća premijsku stopu za poslodavca kod kojeg je zaposlen taj i takav pojedinac. U celini uzev, navedeni američki zakon dozvoljavao je izuzetno osiguravačima da traže, ali ne i da zahtevaju da se pojedinac podvrgne kliničkim genetskim istraživanjima. U zaključku je istaknuto da je navedeni američki zakon detaljno regulisao zabranu genetske diskriminacije, ali da je uz zakon neophodno primeniti u praksi i niz drugih mera na planu zaštite genetskih podataka.

2.3. U sekciji za pravo na sport predstavljen je referat dvojice koautora – docenta dr Dalibora Kekića i prof. dr Daneta Subašića, obojice sa Kriminalističko-policijske akademije u Beogradu, koji su obradili temu *Osiguranje u sportu*. Koautori su u referatu izložili stav da osiguranje u sportu ima svrhu da pruži ekonomsku zaštitu osiguranicima, fizičkim licima (sportistima, trenerima, sudijama), ali i pravnim licima (sportskim organizacijama, savezima, klubovima), od negativnih posledica povređivanja i gubitka prihoda, koje ostvaruju kao lica u okviru takmičenja, a do kojih dolazi kad se ostvari rizik, to jest nastupi slučaj pokriven osiguranjem. Pored uporednopravnih rešenja iz razvijenih privreda, uključujući i rešenja iz sportskog prava EU, koautori su posebnu pažnju posvetili osiguranju sportista u Republici Srbiji. U zaključku referata koautori su se založili da se u zakonodavstvo o sportu uvede obavezno osiguranje, s obzirom na to da je, kako su istakli, u sportskoj praksi u Srbiji dosad bilo zastupljeno samo dobrovoljno osiguranje od nesrećnog slučaja. Na ovakav zaključak navela su ih i rešenja iz regulative o sportskom pravu EU.

3. U drugom tomu zbornika radova, preciznije u sekciji *ugovor i odgovornost za štetu* – u dva referata značajno mesto zauzela su razmatranja ugovora o osiguranju i, u vezi s tim, pitanja odgovornosti ugovornih strana.

3.1. Docent dr Boštjan Tratar, s Fakulteta za državne i evropske studije „Brdo kod Kranja“, autor je referata pod naslovom *Institut obaveznog zaključenja ugovora („kontrahirna prinuda“)* kao ograničenje autonomije volje u građanskom pravu u smislu socijalizacije privatnog prava. U referatu se pošlo od konstatacije da su zakonodavci u privatno pravo, koje je regulisalo pojedine delatnosti, uvodili ograničenja slobode ugovaranja, te da je motiv zakonodavaca bio da se zaštite slabije ugovorne strane. Jedna od tih delatnosti jeste i osiguranje. Ostali podnaslovi u referatu bili su: (1) Autonomija volje kao temeljni stub građanskog prava; (2) Ograničenje ugovorne slobode u smislu socijalizacije privatnog prava; (3) Detaljnije opredeljenje „kontrahirne prinude“ u pravnoj teoriji; (4) Obavezno zaključivanje ugovora u uporednom pravu; (5) Ugovorna sloboda i „kontrahirna prinuda“ u evropskom pravu. U zaključku je istaknuto da je razvoj javnog prava, a posebno evropskog prava, sve više posezao u privatno pravo, konkretno u njegov temeljni elemenat – autonomiju volje.

3.2. Stojan Mičović, advokat i doktorand Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu, za ovaj susret pravnika pripremio je referat pod naslovom *Ugovor sa zaštitnim dejstvom prema trećem licu*. Odmah u uvodu referent je ukazao da je ova vrsta ugovora nastala u nemačkom pravu, da je kreacija nemačke sudske prakse, a ne zakonodavca. Precizirao je i da je koncepcija te vrste ugovora primenjena kod ugovora o delu, ugovora o prodaji robe, ugovora o radu, ugovora o pružanju usluga s advokatom ili notarom, ugovora o lečenju i medicinskom tretmanu, ugovora s poreskim savetnikom, ugovora o zakupu stana, ugovora o osiguranju i dr. Pojam ove vrste ugovora u nemačkom pravu referent je objasnio na sledeći način: ugovor sa zaštitnim dejstvom prema trećem licu pod određenim uslovima ovlašćuje treće lice, koje nije ugovorna strana, da svoje pravo na naknadu štete zasnuje na pravilima ugovorne odgovornosti, u slučaju da mu je štetu pričinio dužnik, i to povredom ugovorne obaveze; to pravo važi u istom obimu i pod istim uslovima kao i za poverioca kojem bi bila pričinjena šteta. Pošto su u referatu prikazani uslovi za primenu i posledice tog ugovora u nemačkom pravu, referent se osvrnuo na mogućnost njegove primene u srpskom pravu. U zaključku, izneo je da nije opravdano njegovo preuzimanje u srpsko pravo, s obzirom na to da položaj oštećenog kod deliktne i ugovorne odgovornosti u srpskom pravu nije postavljen na način na koji je postavljen u nemačkom pravu.

4. U treći i četvrti tom zbornika sa ovog susreta organizator je razvrstao najveći broj referata, u kojima su se neposredno obrađivale teme iz prava osiguranja. U treći tom u sekciji *pravo osiguranja* raspoređena su četiri referata, u sekciji *međunarodni privredni ugovori, arbitraža* jedan referat, i najzad, u sekciji *sud u koneksitetu pravde* takođe jedan referat.

4.1. Čelnu poziciju među referatima iz sekcije *pravo osiguranja* organizator je dodelio referatu prof. dr Jovana Slavnića, počasnog predsednika Udruženja za pravo osiguranja Srbije, i prof. dr Slobodana Jovanovića, sa Univerziteta Privredna akademija Novi Sad. Referat ovih koautora poneo je naslov *Zakonsko regulisanje osiguranja života u korist trećeg lica u savremenim evropskim pravima i u pravu Srbije*. Referat ima dva poglavlja. U prvom poglavlju predmet su osnovne tendencije u regulisanju osiguranja života u korist trećeg lica u evropskom pravu. Od evropskog prava koautori su uzeli u razmatranje rešenja iz austrijskog, bugarskog, nemačkog, francuskog, rumunskog, mađarskog, holandskog i švajcarskog prava i upoređivali ih s rešenjima našeg Zakona o obligacionim odnosima i Prednacrtu građanskog zakonika (iz 2009. i 2014), a sve to u odnosu na ugovor o osiguranju života u korist trećeg lica. Predmet drugog poglavlja jeste način uređivanja značajnih pitanja vezanih za određivanje korisnika osiguranja u osiguranju života u evropskom pravu (u razmatranje su uzeta ista prava kao i u prvom poglavlju), kao i u pravu Srbije. U zaključku, koautori su u deset tačaka dali vrlo konkretne i detaljne primedbe na određene članove i stavove u pojedinim članovima Prednacrtu građanskog zakonika, uz detaljno obrazloženje za svaki od konkretno formulisanih predloga za izmenu ili dopunu odnosnog člana i stava u članu Prednacrtu građanskog zakonika.

4.2. Dr Zoran Radović, u referatu je obradio temu *Autonomija ličnosti u imovinskom osiguranju*. U interpretaciji teme autor je izlaganje zasnovao na odredbama naših zakona, Zakona o obligacionim odnosima i Zakona o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi, kao i na odredbama engleskog zakona o pomorskom osiguranju iz 1906. godine. U pristupu izabranoj temi autor je ukazao da svaki zakon, pa i navedeni zakoni, ograničava autonomiju ličnosti, te da je, u stvari, ugovor o osiguranju organizovanje zaštite od rizika. Posebnu pažnju autor je poklonio načelima osiguranja, a među njima naročito načelu savesnosti i poštenja, zatim načelu obeštećenja, potom načelu jednakih prava, i najzad, načelu jednakih vrednosti. U nastavku izlaganja o navedenim načelima precizirane su obaveze svakog posebno, ugovarača osiguranja, osiguranika, osiguravača i posrednika u osiguranju. U poglavlju o budućnosti ugovora o imovinskom osiguranju izloženo je potom šta bi trebalo, odnosno šta ne bi trebalo menjati u ulogama svakog od četiri navedena učesnika ugovora o

imovinskom osiguranju. U zaključku je još jedanput, uz odgovarajuće primere iz domaće i strane osiguravajuće prakse, istaknuta uloga svakog od četiri navedena učesnika ugovora o imovinskom osiguranju.

4.3. Prof. dr Siniša Ognjanović, s Pravnog fakulteta Univerziteta Privredna akademija Novi Sad, i Darko Ognjanović, doktorand na Pravosudnoj akademiji u Beogradu, napisali su referat pod naslovom *Isključenja iz osiguranja od građanskopravne odgovornosti u vezi sa upotrebom motornog vozila*. Pisci su na početku istakli da pojam isključenja iz osiguranja ili isključenja iz osiguravajućeg pokrića može da bude regulisan i u zakonu i u ugovoru, pa su, sledstveno tome, težište u referatu podelili na analizu rešenja u propisima (regulativa EU, zakoni Srbije, Crne Gore, Hrvatske i Slovenije) i na analizu rešenja iz jednog broja pregledanih opštih uslova osiguranja („Dunav osiguranje“, „Kroacija osiguranje“ i dr.). Pored toga, pojam isključenja iz osiguranja razmatran je u referatu i iz ugla teorije prava osiguranja.

4.4. Mr Slobodan Ilijić, član Predsedništva Udruženja pravnika Srbije, za ovaj susret pravnika pripremio je referat na temu *Dileme u odredbama o osiguranju u Građanskom zakoniku Republike Srbije (radni tekst) iz 2015. godine*. Osnovno pitanje referata je glasilo: da li u budućem Srpskom građanskom zakoniku treba regulisati sadržaj i kontrolu opštih i posebnih uslova osiguranja? O tom pitanju izložio je pravne stavove iz osiguravajuće stručne javnosti Srbije, objavljene u literaturi, kao i njihove normativno-pravne izraze u ranijim tekstovima prednacrtu tog zakonika, od momenta osnivanja Komisije za izradu Građanskog zakonika RS (2008) do danas (2015). Sve se svelo na razmatranje člana 1410. Prednacrtu građanskog zakonika (radni tekst) iz 2015. godine. Pozivanjem na član 8. tač. 3. stav 1. Treće direktive o neživotnom osiguranju, i na član 82. stav 1. Ustava Republike Srbije, referent je u zaključku predložio da se u daljem radu na srpskom građanskom zakoniku izostavi član 1410. Građanskog zakonika RS (radni tekst pripremljen za javnu diskusiju) iz 2015. godine.

4.5. Jedini referat u sekciji *međunarodni privredni ugovori, arbitraža*, koji je neposredno tretirao temu iz prava osiguranja poneo je naslov *FIDIK uslovi ugovora i pravo na produžetak roka za završetak radova*. Referat je potekao iz pera Dragice Martinović, iz „Energoprojekta Holding“ a.d. Beograd. Skraćeni naziv FIDIK uslovi ugovora označava, u stvari, najpoznatije opšte uslove poslovanja u građevinarstvu. Referentkinja je prikazala pravnu prirodu tih ugovora u pogledu produžetka roka za završetak radova u prošlosti i danas, s tim što je naročitu pažnju poklonila ugovoru o osiguranju kod FIDIK uslova ugovora.

4.6. Referat iz sekcije *sud u koneksitetu pravde* podnela je grupa autora. U sastavu te grupe bili su prof. dr Nebojša Šarkić, s Pravnog fakulteta Univerziteta Union Beograd, prof. dr Milan Počuča, s Pravnog fakulteta Univerziteta Privredna akademija Novi Sad, mr Vladimir Crnjanski, doktorand Pravnog fakulteta Univerziteta Union, a naslov referata je glasio *Potreba reformisanja zakonskih propisa kojima se uređuje oblast veštačenja*. U referatu se pošlo od konstatacije da u pozitivnom pravu Srbije postoji međusobna neusklađenost rešenja važećih procesnih zakona u pogledu veštačenja kao dokaznog sredstva. Te neusklađenosti grupa autora referata povezala je s rešenjima novog zakona o sudskim veštacima iz 2010. godine. U navedenoj kritičkoj pravnoj analizi autori su se u posebnom poglavlju zalagali da se zakon novelira i uvede obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti veštaka. Svoj predlog autori su branili argumentima da je u sudskoj praksi bilo primera nezakonitog ili nestručnog rada veštaka, da su za stečajne upravnike, privatne izvršitelje i notare pozitivni zakoni predvideli obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti, kao i da bi uvođenjem ovog obaveznog osiguranja za veštaka kao pravosudnu profesiju došlo do podizanja nivoa odgovornosti i ugleda, odnosno do izjednačavanja veštaka, kao pravosudne profesije, s drugim, napred navedenim pravosudnim profesijama. Takođe, ističe se da je pre donošenja zakona iz 2010. godine u stručnoj pravničkoj javnosti bilo predloga u pravcu uvođenja obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti veštaka, ali da je zakonodavac u Srbiji neregulisanjem tog pitanja na predloženi način propustio da podigne nivo i ugled pravosudnih profesija.

4.7. Jedini referat iz četvrtog toma zbornika u kojem je neposredno obrađena tema iz prava osiguranja organizator je razvrstao u sekciju *pravo Evropske unije*. Taj referat iz pera Mirjane Glintić, istraživača saradnika Instituta za uporedno pravo u Beogradu poneo je naslov *Uspostavljanje 29. pravnog režima za ugovorno pravo osiguranja kao uslov funkcionisanja unutrašnjeg evropskog tržišta*. Predmet referata je razmatranje brojnih diskusija, kontroverzi i nedoumica među pravnim predstavnicima država članica EU u pogledu pitanja da li je na nivou EU moguće konstruisati nova opciona pravna pravila osiguranja koja bi mogle da ugovaraju stranke, te time u prekograničnim poslovima osiguranja eliminišu različite nacionalne režime prava osiguranja. Drugim rečima, iz referata prećutno proizilazi da još uvek ne postoji unutrašnje tržište osiguranja u Evropskoj uniji na kome bi osiguravač iz jedne države članice EU mogao nesmetano, bez dodatnih teškoća i dopunskih troškova (putem svog ogranka i sl.), da prodaje osiguranje u drugoj državi članici EU. Otuda, izraz iz naslova referata *Dvadeset deveti pravni režim za ugovorno pravo osiguranja* označava upravo pokušaj konstruisanja opcionih pravnih

pravila osiguranja na nivou EU, koja bi omogućavala prekograničnu prodaju osiguranja iz jedne u drugu državu članicu, bez ikakvih dodatnih teškoća i dopunskih troškova.

5. Po broju referata, 28. Susret pravnika Kopaoničke škole prirodnog prava ukazao je kako je interesovanje stručne pravničke javnosti, i u Srbiji i u regionu, očigledno u porastu, te da se dosta obrađuju teme iz materije prava osiguranja. Ovaj susret pravnika dokazao je da su referati iz materije prava osiguranja počeli da se približavaju udelu od jednog procenta ukupno publikovanih referata. Stoga, samo je stvar organizatora budućih susreta ove škole da izabere jednog ili više urednika sekcije *pravo osiguranja* koji će odgovoriti poverenom zadatku.